

5.Тарангул Л.Л. Оподаткування та регіональний розвиток (теорія і практика). – Ірпінь: Академія ДПС України, 2003. – 286 с.

6.Топчів О.Г., Безверхнюк Т.М., Тігенко З.В. Регіональний розвиток України і становлення державної регіональної політики. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2005. – 224 с.

7.Шевчук Я.В. Механізми санації депресивних територіальних суспільних систем у контексті формування регіональної політики. – Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2004. – 63 с.

8.Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку / За ред. З.С.Варналія. – К.: Знання України, 2005. – 498 с.

9.Постанова Кабінету Міністрів України №1195 від 5.09.2001 р. // Офіційний вісник України. – 2001. – №38. – С.9-25.

Отримано 27.03.2008

УДК 658.15 : 332.8

Ю.І.МІЗІК

Харківська національна академія міського господарства

МОДЕЛІ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Аналізується фінансова діяльність підприємств ЖКГ за останні роки, у тому числі за підгалуззями ЖКГ. Запропоновано класифікацію фінансових станів житлово-комунальних підприємств областей України за ступенем глибини фінансової кризи.

В умовах розвитку ринкової економіки, особливо соціально орієнтованої, зростає значущість невиробничої сфери як складової регіональної господарської системи, що забезпечується соціальним спрямуванням відтворювальних процесів у регіоні. Однією із соціально важливих ланок невиробничої сфери регіону залишається житлово-комунальне господарство, інфраструктура якого має розвиватися вищезгадуваними темпами порівняно з іншими галузями народного господарства регіону [3, 4, 9]. Сьогодні в системі ЖКГ України функціонує приблизно 5 тисяч підприємств і організацій, працює близько 5% усіх трудових ресурсів та експлуатується майже 25% основних виробничих фондів країни [2]. Разом з тим відсутність реальних фінансових ресурсів та їх нерациональне використання, недосконалість механізму управління галуззю в сучасних умовах призвели до погіршення фінансового стану, загальної фінансової нестабільності господарства та появи й розвитку затяжної фінансової кризи діяльності житлово-комунальних підприємств.

Досить вираженими проявами фінансової кризи ЖКГ є збитковість галузі, накопичення дебіторської і кредиторської заборгованостей. Так, у 2005 р. обсяг збитків ЖКГ склав 1270 млн. грн., зокрема найбільші – у комунальній теплоенергетиці 400 млн. грн. і водопровідно-каналізаційному господарстві 232 млн. грн. [12]. Станом на

01.01.2008 р. сума збитків збільшується до 1,7 млрд. грн., що на 660,9 млн. грн. (або на 65%) більше, ніж за відповідний період минулого року (рис.1).

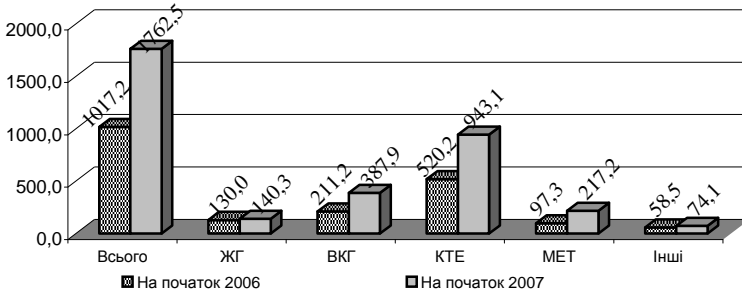

Рис. 1 – Збитки від звичайної діяльності до оподаткування за підгалуззями ЖКГ, млн. грн.

Рис.2 ілюструє, що за період 2005-2007 рр. найбільших збитків понесли підприємства комунальної теплоенергетики (943,1 млн. грн.) та водопровідно-каналізаційного господарства (387,9 млн. грн.) [13]. Їх доля в загальній сумі збитків ЖКГ з кожним роком зростає та сягає на початок 2007 р. більше 70%.

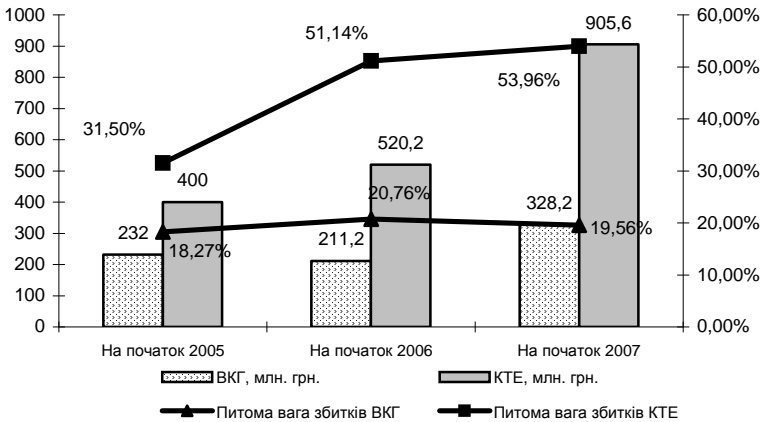

Рис.2 – Доля збитків підприємств водо-каналізаційного господарства і комунальної теплоенергетики в загальній сумі збитків ЖКГ

Відчутного загострення набула проблема накопичення дебіторської та кредиторської заборгованостей. Загальна сума дебіторської заборгованості збільшилася на 606,6 млн. грн., або на 7,5% і станом на 1 січня 2008 р. складала 8,8 млрд. грн., близька 70% якої – це борги населення [7] (рис.3).

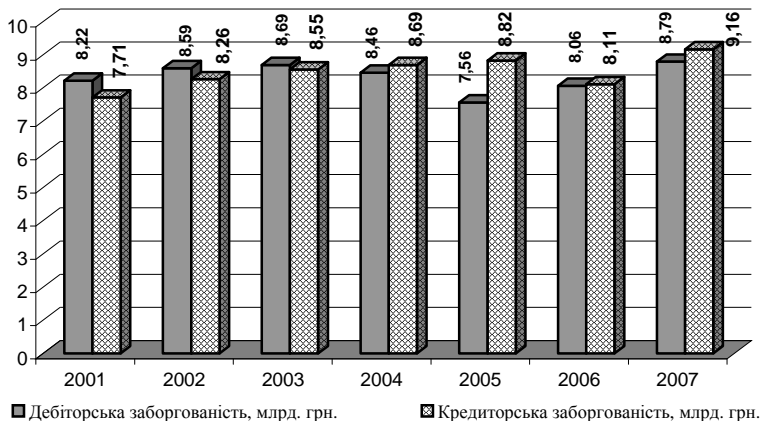

Рис. 3 – Обсяги дебіторської і кредиторської заборгованостей у ЖКГ

Рис.4 демонструє, що після населення найбільшим боржником підприємств ЖКГ є комерційні підприємства й інші споживачі послуг, зокрема за послуги водо-каналізаційного господарства – 2167,9 млн. грн. Борги бюджетних установ та організацій, які фінансуються за рахунок державного і місцевих бюджетів, за послуги житлово-комунального господарства станом на 1.01.2008 р. складають 112,8 млн. грн. [13].

Погіршився рівень оплати самих комунальних підприємств між собою. Так зросла заборгованість підприємств водо-, теплопостачання та водовідведення за спожиту електроенергію та газ. Заборгованість підприємств за спожиту електроенергію становить близько 2,1 млрд. грн. Заборгованість підприємств за спожитий газ вже склала 2,7 млрд. грн. Середній рівень оплати за спожиту електроенергію становить 76,7%, а за спожитий природний газ – 52,0% [13] (рис.5).

Аналітичний огляд фінансового стану підприємств ЖКГ України ще раз підтверджує наявність довгострокової системної фінансової кризи, яка охоплює всі напрямки фінансової діяльності цих підприємств і загрожує фінансовій безпеці галузі. У зв'язку з цим у роботі пропонується розробити класифікацію фінансових станів житлово-

комунальних підприємств різних регіонів України за ступеням глибини фінансової кризи з метою подальшого формування адаптованого механізму діагностики фінансового стану підприємств галузі, який дозволить своєчасно розпізнати ступінь кризи, виявити слабкі сторони фінансової діяльності, запропонувати диференційні, унікальні для кожного класу заходи щодо попередження і локалізації загроз фінансової безпеки.

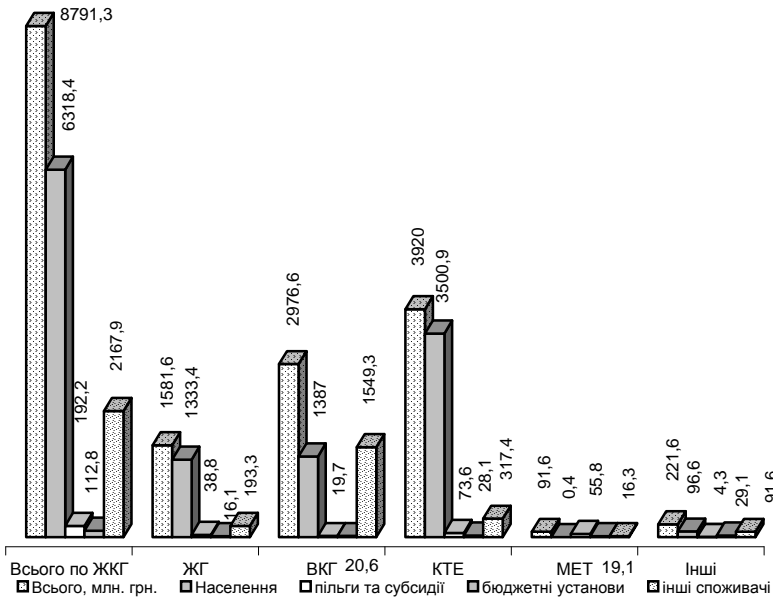

Рис. 4 – Обсяги дебіторської заборгованості станом на 1.01.2008 р. за категоріями боржників і за підгалузями ЖКГ.

Причинам появи, класифікації за різними ознаками, форм протікання, заходам запобігання, ступеню керованості й іншим проблемам фінансової кризи присвячено багато наукових праць зарубіжних і вітчизняних економістів. Огляд їхніх робіт показав, що ряд авторів [1, 5, 6, 10] вважають фінансову кризу найбільш небезпечною серед усіх, яка призводить до порушення рівноваги між фактичним станом фінансового потенціалу та необхідним обсягом фінансових ресурсів, що зумовлене накопиченням протиріч із зовнішньою середою та виникненням потенційних загроз функціонування й розвитку внутрішньої середи, де виникає такий тип кризи. Вони пов'язують фінансову кризу з циклічним і закономірним характером виникнення та розвитку на всіх стадіях

життєвого циклу економічної системи, джерелами генерування якої виступають як внутрішні, так і зовнішні фактори.

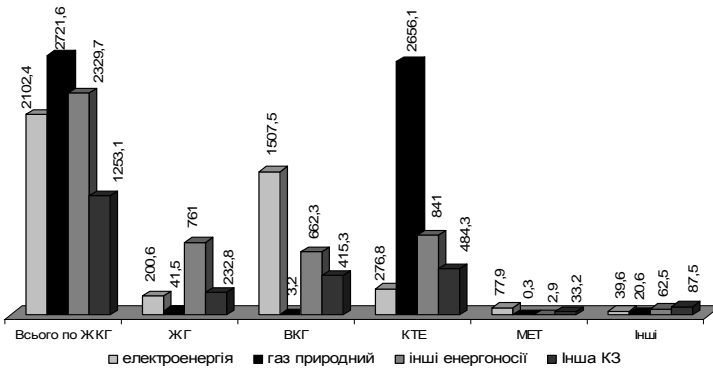

Рис.5 – Кредиторська заборгованість підприємств ЖКГ, млн. грн., станом на 1.01.2008р.

Враховуючи ступінь глибини фінансової кризи, в якій уже знаходиться житлово-комунальна галузь, можна запропонувати наступну класифікацію фінансових станів підприємств ЖКГ:

1. Клас середньої фінансової кризи. До цього класу відносяться окремі форми структурної фінансової кризи, яка проявляється через збитковість діяльності, наявність непогашеною дебіторською і кредиторською заборгованостями, внаслідок чого погіршується фінансовий стан підприємства, скорочуються фінансові джерела і резерви розвитку. Розв'язання існуючих проблем бачиться в сфері стратегічного менеджменту та здійсненні з використанням внутрішніх механізмів антикризового фінансового управління.

2. Клас глибокої фінансової кризи, до якого відносять ряд форм структурної фінансової кризи, що характеризується значними розмірами збитків, гострою неплатоспроможністю підприємства і накопичення дебіторської заборгованості. Це негативно впливає на перспективи розвитку, оскільки значна частина оборотних коштів спрямована на погашення збитків і обслуговування накопиченої кредиторської заборгованості. Погіршується довгострокове й середньострокове планування грошових потоків і раціональне використання грошових коштів. Програма фінансової стабілізації потребує невідкладних заходів з пошуку внутрішніх джерел фінансових ресурсів, а також у ряді випадків окремих форм зовнішньої фінансової санації. Діагностика фінансового стану на цій стадії доповнюється визначенням рівня ризику під

час прийняття управлінських рішень для екстреного варіанту знаходження оборотних коштів.

3. Клас катастрофічної фінансової кризи. Це один з найбільш небезпечних видів системної фінансової кризи, що характеризується фінансовою неспроможністю, повною відсутністю власних коштів і резервних фондів. У такого підприємства немає фінансової можливості виконувати попередні зобов'язання. Подолання катастрофічної фінансової кризи потребує активного пошуку переважно зовнішніх ефективних форм фінансової санації.

Для класифікації житлово-комунальних підприємств різних областей України за класами фінансової кризи доцільно застосувати методи багатовимірнього статистичного аналізу, зокрема кластерний аналіз, який дозволяє згрупувати схожі між собою об'єкти, враховуючи всі комбінаційні ознаки одночасно [8, 11]. Для цілей даного дослідження в якості об'єднуючих параметрів (*Variables*) доречно вибрати наступні показники станом на 1.01.2008 р.: збиток від звичайної діяльності до оподаткування (V_1), загальна сума дебіторської заборгованості (V_2), загальна сума дебіторської заборгованості населення (V_3), дебіторська заборгованість населення на одну особу (V_4), загальна сума кредиторської заборгованості (V_5). Після застосування статистичних методів програмного продукту STATISTICA 6.0, зокрема агломеративного методу мінімальної дисперсії joining (tree clustering), на дендограмі виділяються три основні кластери (рис.6). Суть застосованої ієрархічної агломеративної процедури полягає в наступному [11]: спочатку кожний об'єкт спостереження розглядається як окремий кластер, далі з кожним кроком роботи алгоритму здійснюється об'єднання двох найбільш близьких (схожих) кластерів, які з'єднуються в один, при цьому загальна кількість кластерів скорочується на один. Ітеративний процес продовжується до тих пір, поки всі об'єкти дослідження не об'єднуються в один кластер.

Поряд з ієрархічними методами кластеризації, застосовують ітеративні методи, найпоширенішим з яких є метод *k*-середніх (*k-means clustering*) [8]. Згідно з методом класифікації починається з апріорного визначення кількості сформованих кластерів. У загальному вигляді метод *k*-середніх створює *k* різних кластерів, розташованих на, як можливо, більшій відстані один від одного. Алгоритм призначений для вибору *k* центрів, що представляють кластери в *n* точках ($k < n$). Відправляючись від випадкової вибірки з *n* точок, розташування центрів кластерів послідовно корегуються таким чином, щоб кожна з *n* точок відносилась тільки до одного з *k* кластерів і центр кожного кластера співпадав з центром тяжіння точок, які відносяться до нього (рис.7).

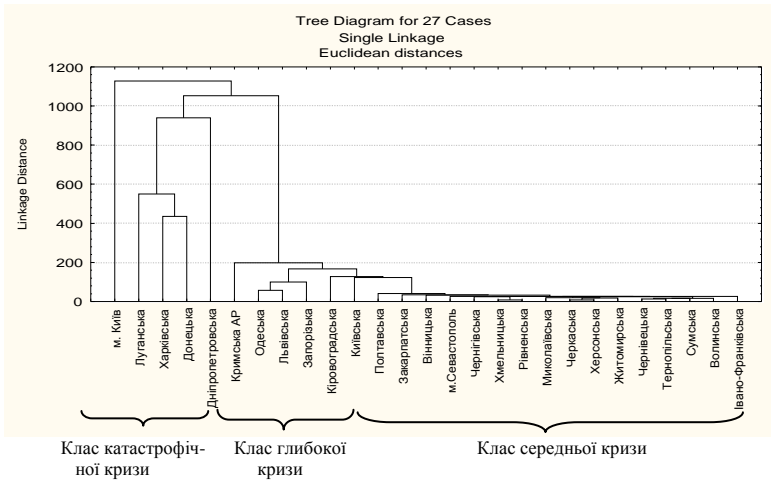

Рис. 6 – Дендрограма ієрархічної агломеративної кластеризації житлово-комунальних підприємств областей України за визначеними параметрами

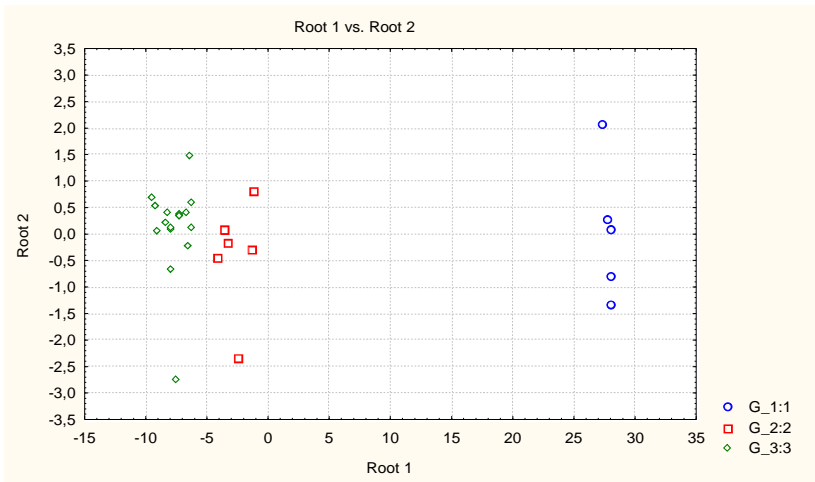

Рис.7 – Кластеризація житлово-комунальних підприємств областей України методом k -середніх (*k-means clustering*)

Отримані дані кластерного аналізу як ієрархічними, так й ітеративними методами дають можливість згрупувати житлово-комунальні підприємства всіх областей України за запропонованою класифікацією

фінансових станів і представити у вигляді таблиці. Так, до класу катастрофічної кризи відноситься ЖКГ таких промислово розвинених областей, як Дніпропетровська, Донецька, Луганська, м.Київ, Харківська з величезними обсягами збитків, дебіторської і кредиторської заборгованостей. Фінансовий стан житлово-комунальних підприємств цих областей пояснюється тим, що як невід’ємна частина народного госпо-

Класифікація фінансових станів житлово-комунальних підприємств областей України за ступенем глибини фінансової кризи станом на 1.01.2008 р.

Клас	Збиток від звичайної діяльності до оподаткування, млн. грн.	Дебіторська заборгованість, млн. грн.	Дебіторська заборгованість населення, млн. грн.	Дебіторська заборгованість населення на 1 особу, тис. грн.	Кредиторська заборгованість, млн. грн.	Області
Клас катастрофічної кризи	Понад 100 млн. грн.	Понад 400 млн. грн.	Понад 300 млн. грн.	Понад 110 тис. грн.	Понад 450 млн. грн.	Дніпропетровська Донецька Луганська м. Київ Харківська
Клас глибокої кризи	35-100 млн. грн.	100-400 млн. грн.	90-300 млн. грн.	65-110 тис. грн.	120-450 млн. грн.	Запорізька Кіровоградська Київська Кримська АР Львівська Одеська
Клас середньої кризи	Менш 35 млн. грн.	Менше 100 млн. грн.	Менше 90 млн. грн.	Менше 65 тис. грн.	Менше 120 млн. грн.	Вінницька Волинська Житомирська Закарпатська Івано-Франківська м. Севастополь Миколаївська Полтавська Рівненська Сумська Тернопільська Херсонська Хмельницька Черкаська Чернівецька Чернігівська

дарства ЖКГ тісно пов'язане з його галузями, особливо з промисловістю. Тому вони повинні забезпечувати нормальні умови життєдіяльності населення та роботи промислових підприємств, які в свою чергу зобов'язані надавати базу для розвитку ЖКГ. Отже, темпи розвитку галузі цих областей головним чином залежать від розмірів і темпів розвитку промисловості й чисельності населення міст. Негармонійний і непропорційний розвиток виробничої (зокрема промисловості) і невиробничої (зокрема ЖКГ) сфер регіональної господарської системи призводить до поглиблення фінансової кризи.

Отримана ієрархія класів фінансових станів житлово-комунальних підприємств різних областей України за визначеними комбінаційними ознаками дозволить у подальшому розробити й адаптувати до сучасних умов механізм діагностики фінансового стану підприємств ЖКГ, який включає оцінку, аналіз і прогнозування тенденцій розвитку кризових ситуацій на цих підприємствах та запропонувати ряд диференційних для класів превентивних управлінських заходів, спрямованих на попередження, виявлення й локалізації загроз фінансової безпеки.

1.Бланк И.А. Основы финансового менеджмента: В 2 т. – 3-е изд. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2007. – 624 с.

2.Гура Н.О. Облік у житлово-комунальному господарстві: теорія і практика. – К.: Знання, 2006. – 351 с.

3.Економіка міського господарства / Т.П.Юр'єва, В.О.Костюк, В.А.Бардаков та ін. – Харків: ХДАМГ, 2002. – 672 с.

4.Лега Ю.Г., Качала Т.М., Чететова Н.Ф. Вдосконалення управління житлово-комунальним комплексом у сучасних умовах розвитку національної економіки. – Черкаси: ЧДТУ, 2003. – 219 с.

5.Лігоненко Л.О. Антикризове управління підприємством. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. – 824 с.

6.Механизмы и модели управления кризисными ситуациями / Под ред. Т.С.Клебановой. – Харьков: ИД «ИНЖЭК», 2007. – 200 с.

7.Мильнер О.О. Технічний та фінансовий стан житлово-комунального господарства в 2004-2006 роках // Сайт асоціації міст України. – Режим доступу: <http://www.auc.org.ua/files/f11648701121.doc>.

8.Сошникова Л.А., Тамашевич В.Н., Уебе Г., Шеффер М. Многомерный статистический анализ в экономике / Под ред. проф. В.Н.Тамашевича. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 1999. – 598 с.

9.Строкань Т.М. Регіональний розвиток житлово-комунального господарства України. – Черкаси: ЧДТУ, 2001. – 326 с.

10.Фомин Я.А. Диагностика кризисного состояния предприятия. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 349 с.

11.Халафян А.А. STATISTICA 6. Статистический анализ данных. – 3-е изд. – М.: ООО «Бином-Пресс», 2007. – 512 с.

12.Офіційний сайт Державного комітету статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

13.Офіційний сайт Міністерства з питань житлово-комунального господарства України. – Режим доступу: <http://www.minjkg.gov.ua>.

Отримано 11.04.2008

УДК 658.15

Г.М.КОТЕНОК

Харківський державний технічний університет будівництва та архітектури

ВИЯВЛЕННЯ ПЕРЕВАГ ТА НЕДОЛІКІВ МЕТОДІВ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Розглядаються сучасні методи оцінки фінансового стану підприємства. На підставі аналізу методів виявлено основні переваги та недоліки методів оцінки фінансового стану підприємства.

Конкурентні умови діяльності підприємств у ринковому середовищі, взаємовідносини підприємств з державою, кредиторами, інвесторами спонукають виникненню різноманітних форм економічних та фінансових ситуацій, які досить сильно впливають на фінансовий стан підприємств.

Ринкова економіка визначає конкретні вимоги до системи керування підприємством. Необхідним стає більш швидке реагування підприємств на зміну господарської ситуації з метою підтримки стійкого фінансового стану підприємства. Досягнення стійкого фінансово-економічного стану вимагає глибокого, науково обґрунтованого аналізу фінансових і господарських відносин.

Питанням оцінки фінансового стану підприємства присвячено безліч праць авторів різних країн. При цьому використовують різні підходи та методології оцінки фінансового стану підприємства. Накопичений досвід потребує огляду, систематизації методів оцінки фінансового стану, виявлення переваг та недоліків під час їх практичного використання.

В Росії останні дослідження з цих питань висвітлено у працях В.В.Ковальова, А.Д.Шеремета, Р.С.Сайфуліна, Є.В.Негашева, О.С.Стоянової [6, 13, 15] та ін. Що стосується України, то це праці А.М.Поддєрьогіна, В.В.Краснової, Б.О.Жнякіна, О.П.Крайника, М.Я.Коробова, І.А.Бланка [4, 7-9, 12]. Також слід відмітити таких науковців, що приділили значну увагу дослідженню фінансового стану підприємства, як А.О.Азарову, О.В.Рузакову, М.Д.Білик, Т.Г.Бень, С.Б.Довбню, В.О.Захарченко, С.І.Счасну, В.Г.Савицьку, А.М.Турило, О.Л.Хотомлянського, П.А.Знахуренка [1-3, 5, 10, 11, 14] та ін.

При всій значимості проведених наукових досліджень окремі питання щодо використання методів оцінки фінансового стану підприємства вивчені недостатньо і потребують подальшого розвитку.